

ÖNSÖZ

Hasan Ersel

10. Yıl Marşı ya da *Lüküs Hayat* operetiyle tanınan Cemal Reşit Rey, uluslararası alanda tanınan ilk klasik müzik bestecimizdir. Bürokrat bir Osmanlı ailesinden gelen Rey, devrin müzik merkezi olan Paris'te sürdürdüğü eğitimini tamamlayamadan, yeni kurulan Cumhuriyet'in şekillendirdiği Dar'ül Elhan'da (bugünkü İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı) öğretmenliğe başlamış ve yıllarca sayısız sanatçı yetiştirmiştir. Bundan başka piyanistlik ve orkestra şefliği yapmış, İstanbul Radyosu'nda klasik müzik programları hazırlamış, dahası İstanbul Filarmoni Derneği ve İstanbul Şehir Orkestrası'nın (İDSO) kuruluşuna önyak olarak şehrin müzik yaşamında hem sanatçı hem de idareci olarak yer etmiştir. Senfoni, konçerto, opera hattâ operet türlerinde eserler vermiş olan bestecinin *Enstantaneler*, *Hatıradan İbare*t Kalan Şehirde Ziyaretler, *Fatih* adlı eserlerinin yanı sıra operet ve revüleri düşünüldüğünde onun bir İstanbul bestecisi olduğu söylenebilir. Aslında o 1900-1910 kuşağının bir temsilcisi olarak müzik tarihinde diyalektiğin gereğini yaptı. Yani yapıtlarında çağının müzik anlayışını yansıttı. Geriye bıraktığı eserler incelenip kuşağının dünyadaki temsilcileriyle kıyaslandığında değerli bir besteci olduğu kolaylıkla görülür. Ne yazık ki bu önemli müzik adamımızı yeterince tanıyamadık. İşte bu düşünceden yola çıkarak Cemal Reşit Rey'in 100. doğum yılı nedeniyle Açık Radyo'da bir program dizisi yapmayı istedik. Bu isteğimiz Açık Radyo yönetimi tarafından çok olumlu karşılandı ve özendirildik. Böyle bir programı yapmak istememizin arkasında yatan temel sorun aslında pek çok sanatçımızla da ilgiliydi. Bu sorun onları tanımamıza olanak sağ-

layabilecek çalışmaların azlığı idi. Bu bağlamda son yıllarda olumlu gelişmeler olmasına rağmen, Türkiye’de pek çok sanatçımızla (aslında liste bilim ve iş insanları, bürokratlar vs. de eklenerek genişletilebilir) ilgili kaynaklar pek az, bazıları için ise neredeyse hiç yok. Oysa, bir sanatçıyı bu tür kaynaklar, hele farklı görüşte kişilerin, farklı açıdan gözlem ve değerlendirmelerini içeriyorlarsa, hem o sanatçıyla herhangi bir nedenle ilgilenenleri aydınlatır, hem de sanatçıların yaşadıkları dönemin kültür yaşamına ilişkin bilgilerin bütünlük kazanmasına yardımcı olabilir.

Bu nedenle, yola koyulurken, Cemal Reşit Rey hakkındaki bilgimizin yetersizliği gözümüzü korkutmadı. Çünkü programı, daha en başından, olabildiğince geniş bir çevreden, farklı görüşlerde konukları davet ederek yapmayı planlamıştık. Buna karşılık, programımızı anlamlı kılacak ölçüde katılım sağlayamamak bizi kaygılandırıyordu. Sonuçta, tabii ki gönlümüzden geçen herkesi konuk edemedik. Ama, Cemal Reşit Rey’i tanımak bağlamında bir adım sayılabilecek bir çerçeve oluşturabileceğimizi gördük.

Söz konusu programlar 2 Eylül 2004 - 28 Nisan 2005’te Açık Radyo’da kaydedildi. Her programı önceden konuşmak, konuklarımıza neler soracağımızı belirlemek, programın akışını kurgulamak bizi hep heyecandırdı. Tabii pek çok kere programın akışı bizi farklı yerlere ve her defasında konuklarımızın katkısıyla tatlı sürprizlere götürdü. Kısa zamanda bu ön çalışmaların kendimizi disiplin altına almak için yaşamsal önem taşıdığını ve programı, konuşumuzun tercihlerini temel alarak, kendi akışına bırakmanın çok daha anlamlı olduğuna karar verdik. Dolayısıyla bütün program boyu, sorularımızın konuşumuzdan belli yanıtlar almaya değil, belli alanları açmaya yönelik olmasına dikkat ettik. Kitapta, açılan bu alanları kapsamlı bilgiler veren dipnotlarla desteklemeye ve/veya derinleştirmeye gayret ettik. Bu dipnotlar özünde, yaklaşık bir yüzyıllık zaman diliminde Ce-

mal Reşit Rey'i hem dünyada hem de Türkiye'de daha rahat konuşlandırmaya yardımcı olmak hedefine yönelik olarak kaleme alındı. Çok bilinen bazı kimseler hakkında dipnot yazmayı gerekli görmedik. Öte yandan bazı dipnotların tercihi konusunda oldukça öznel davrandığımız da bir gerçektir. Bu arada müzik camiasının dışındaki bazı şahsiyetlerin biyografilerini yansıtırken daha çok onların müzikle ilgili yönlerine odaklandığımızı belirtmekte fayda var.

Yukarıda belirttiğimiz üzere bu kitap, bizlerin değil, konuklarımızın biçimlendirdiği bir yaklaşımla Cemal Reşit Rey'i anlatmayı hedefliyor. O zaman da konuklardan ne beklediğimizi biraz açmamız gerekiyor.

Temel çıkış noktamız Cemal Reşit Rey'in, besteci, orkestra yöneticisi, piyanist ve öğretmen olarak toplumsal yaşamda iz bırakan bir insan olmasıydı. Bu nedenle, programlarımızda bir insan olarak onu tanımanın yanı sıra bu tür çabalarını ele almaya çalıştık. Onu yakından tanıyan konuklarımız, anılarını bizlerle paylaştılar. Yapıtlarından örnekler çaldık. Konuklarımızın bazıları bu yapıtlar üzerinde değerlendirmeler yaptılar. Aynı yaklaşımı kendisinin orkestra yöneticisi ve piyanist sıfatıyla yorumculuğu bağlamında da tekrarladık. Bir kişiyi, öğretmen olarak en iyi değerlendirebilecek olanlar ise öğrencileridir. Öğrenciler, bu değerlendirmeyi, genelde, biçimsel öğretmen-öğrenci ilişkisinin sona ermesinden en az beş yıl geçtikten sonra yaparlar. Aradaki dönemde öğrenciler hâlâ öğretmen/öğrenci ilişkisinin etkisi altındadırlar. O ilişkinin tatlı veya üzücü anıları, başka bir deyişle görüntüsü, daha ön plandadır. Bu etki hakimiyetini kaybettiğinde, öğretmen ile öğrenci arasında yaşam boyu sürecek olan ilişkinin özü kalır. Toplumsal açıdan değerli olan da budur. Tabii bu arada bazı anılar da unutulmuş olur. Ama her kazanımın bir bedeli vardır. Galiba bu bağlamda bu fiyatı ödemeye değer. Cemal Reşit Rey'in pek çok öğrencisi olmuştur. Onlardan bazılarını program-

larımıza konuk etme fırsatı bulduk. Böylelikle onun öğretmenlik yoluyla toplumumuza bıraktıklarını görebilme fırsatımız oldu.

Okuyucunun aklına, bu programların Açık Radyo'da yayınlanmasından sonra neden bu kadar uzun bir gecikmeyle kitaba dönüşürülmüş olduğu sorusu gelebilir. Bu aslında içinde iki soruyu içeriyor. Bir, niçin daha önce yayınlanmadı? İki, üzerinden bu kadar zaman geçtikten sonra yayımlanması anlamlı mı? İlk sorunun yanıtı görece kolay. Çünkü, bunun temel nedeni teknik sorunların çözümünün (kayıtların okunması ve yazılması sürecinin) zaman alması ve -birbirinden çok farklı- iş yaşamlarımızın bizler üzerine koyduğu zaman kısıtları idi. İkinci soruyu yanıtlamak ise daha zor. Çünkü bir değer yargısı yapmayı gerektiriyor. Programların tümünü gözden geçirdiğimizde, katılımcılar sayesinde bir Cemal Reşit Rey portresi ortaya çıktığı sonucuna vardık. Bu portreyi ortaya koymanın hem bu konuda çalışmak isteyecekler, hem de genel okuyucu için ilerde de bir anlam taşıyacağını düşündük. Başka bir deyişle aradan geçen sürenin bu programlarda ortaya konulan görüşleri eskitmediği noktasında birleştik. Bu nedenle de, programları kitaplaştırma çabamızı sürdürdük.

Bu kitabın gerçekleştirilmesinde kuşkusuz en büyük katkıyı yapan konuklarımıza programlara katıldıkları ve bu kitaba giden yolu bizlere açtıkları için teşekkür borçluyuz. Açık Radyo, bu tür konularda hep yaptığı üzere, bu projemize büyük destek verdi. Başta Ömer Madra ve Jak Kohen olmak üzere bütün Açık Radyo çalışanlarına teşekkür ediyoruz. Program kayıtların çözümünü yapan Sayın Bircan Eroğlu'na kitabı yayımlamayı kabul eden ve tüm basım işlerini üstelenerek ortaya çıkmasını, büyük bir özen ve hoşgörüle yapan Pan Yayıncılık adına Sayın Işık ve Ferruh Genç'er'e de teşekkür ediyoruz.

Hasan Ersel Deniz Koloğlu Ali Pınar